

Překladová literatura

Poválečná společensko-politická situace a kulturní atmosféra se zákonitě promítala i do produkce a struktury překladové literatury. Zcela v intencích dobové negace všeho německého víceméně vymizely překlady z literatur německé jazykové oblasti, naproti tomu byl kladen důraz na literární překlady ze zemí protihitlerovské koalice, které nesměly vycházet během války. Vzhledem k nové politické orientaci poválečného Československa měla být v hojnějším počtu zpřístupňována zejména literatura sovětská, jak to explicitně doporučovaly příslušné pasáže Košického vládního programu. I přes tyto záměry a tlaky, podporované a akceptované zejména nově vzniklými a vesměs levicově orientovanými nakladatelstvími (Mladá fronta, Svoboda aj.), navazovala překladová literatura v letech 1945–48 zřetelně na předválečnou kulturně-literární pluralitu a snažila se především zaplnit vydavatelské mezery vzniklé válečnou izolací.

Tematizace válečného prožitku dominovala jak v původní české literární tvorbě, tak i v literatuře překladové. Projevilo se to nejdříve v hojném výskytu básnických antologií, jež seznamovaly čtenáře s poezií psanou v průběhu válečných let a reagující na prožitek války. Jedním z prvních edičních činů tohoto typu byl sborník sovětské poezie *Bránili svou zem* (1945, překlad Ivo Fleischmann a Sergej Machonin). Obdobné tematické ladění měly i další antologie: *Čest básníků. Poezie francouzského odboje* (1947, kolektiv překladatelů), *Pochodně* (1947, výbor z polské poezie, překlad Jan Pilař), *Slova v ohni* (1947, výbor ze španělské poezie, překlad František Nechvátal), *Mezi dvěma plameny. Nová anglická poezie* (1948, kolektiv překladatelů), *Láhev v řece. Antologie současné francouzské poezie v překladech Františka Hrubína* (1948). Také nové a rozšířené vydání proslulé antologie *Američtí básníci* (1946, překlad Arnošt Vaněček) bylo doplněno verši s válečnou tematikou.

Téma války dominovalo i v próze, kde se překladatelský zájem soustředil zejména na sovětskou literaturu, z níž byla záhy přeložena řada válkou inspirovaných děl; byly to zejména prózy KONSTANTINA SIMONOVA *Dny a noci* (1945, překlad Sergej a Vladimír Machoninovi), ALEXANDRA BEKA *Za námi Moskva* (1945, překlad Jan Mareš), BORISE GORBATOVA *Nepokoření* (1945, překlad Jiří Taufer), VASILJE GROSSMANA *Lid je nesmrtelný* (1946, překlad Arno Hais), ALEXANDRA FADĚJEVA *Mladá garda* (1947, překlad Anna Nováková a Sergej Machonin), FJODORA

PANEJROVA *Boj o mír* (1947, překlad Hana Bubeníčková), VSEVOLODA IVANOVA *Na Borodinském poli* (1947, překlad Dagmar Outratová) a další. Poněkud odlišný a psychologicky složitější obraz války poskytovaly i četné překlady z jiných literatur: CURZIO MALAPARTE: *Kaput* (1947, překlad Karel Jangl), JERZY ANDRZEJEWSKI: *Popel a dýmant* (1948, překlad Helena Teigová), J. B. PRIESTLEY: *Sobotní svítání* (1946, překlad J. J. Lorenc), GRAHAM GREENE: *Tajný kurýr* (1948, překlad V. J. Formánek) a JOHN DOS PASSOS: *Americká pravda* (1946, překlad Albert Reinwart). Zejména díla amerických autorů svým nepateticky civilním pohledem demaskovala obraz válečného utrpení, ať již šlo o rozporuplný válečný prožitek španělské občanské války (ERNEST HEMINGWAY: *Komu zvoní hrana*, 1946, překlad A. Sonková a Zora Zinková), nebo o střetávání obyčejného člověka s neosobní válečnou mašinerií (WILLIAM SAROYAN: *Lidská komedie*, 1947, překlad Gustav Bernau, a *Dobrodružství Wesleye Jacksona*, 1948, překlad Zdeněk Urbánek).

■ Návraty k předválečným tradicím

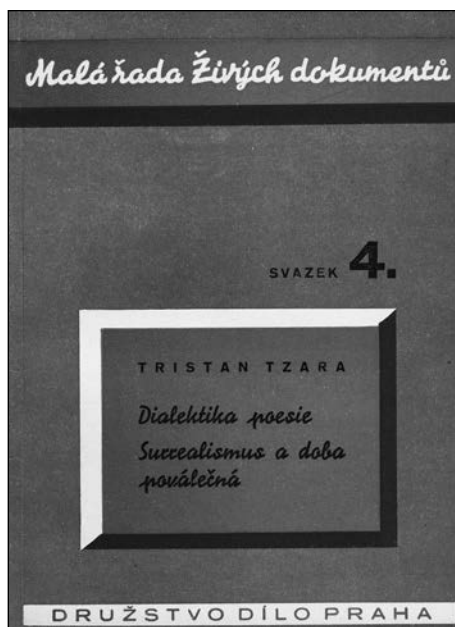
Většina nakladatelství chtěla v letech 1945–48 navázat na své předválečné vydavatelské plány a realizovala v překladové literatuře záměry znemožněné válkou. I přes značné výhody, jež byly poskytovány především překladům ze sovětské literatury (zvýhodněný příděl papíru, státní a stranické dotace apod.), zde byla stále ještě zřetelná vydavatelská pluralita, která se promítala i do edičních plánů překladové literatury. Válkou posílený čtenářský zájem stále přetrvával a umožňoval četná nová vydání značného množství děl nejrůznější jazykové proveniencce z klasického literárního dědictví (Dante Alighieri, sv. Augustin, François Villon, Miguel de Cervantes, Lope de Vega, Voltaire, A. S. Puškin, Honoré de Balzac, Stendhal, Charles Dickens, F. M. Dostojevskij a řada dalších). Už za války byly připraveny nové překlady antického duchovního odkazu (např. PROPERTIUS: *Elegie*, 1945, překlad Rudolf Mertlík; ARISTOTELES: *Metafyzika*, 1946, překlad Antonín Kříž; PLATON: *Listy*, 1945, překlad František Novotný) a díky systematické činnosti kolem nově založeného časopisu *Nový Orient* ožil zájem i o kulturu Předního východu (*Korán*, 1945, překlad Ignác Veselý), o literaturu staroindickou (*Bhagavadgíta*, 1945, překlad Rudolf Janíček; *Láska a odříkání. Výbor ze staré indické lyriky*, 1948, překlad Oldřich Friš), čínskou (LIU O: *Putování starého Chromce*, 1947, překlad Jaroslav Průšek) i perskou (*Čtyřverší Omara Chajjáma*, 1947, překlad Josef Štýbr).

Řada básníků i překladatelů se během války věnovala překládání, jehož výsledky mohly být zveřejněny většinou až po válce. V novém osobitém přetlumočení Františka Halase tak vyšly (s jazykovou pomocí Josefa Matouše) básnické skladby ADAMA MICKIEWICZE *Grażyna*, *Konrád Wallenrod* a *Dziady* (1947), nové překlady PAULA VERLAINA od Františka Hrubína (*Verlaine*, 1947) a *Portugalské sonety* ELIZABETH BARRETT BROWNINGOVÉ, které přeložila Hana Marková-

-Žantovská (1946). K těmto počínům lze také přiřadit nový překlad *Díla STÉPHANA MALLARMÉA* (1948), vzniklý péčí Emanuela z Lešehradu. Návaznost na předválečné surrealistické aktivity v Československu dokládaly nové překlady z díla LOUISE ARAGONA (*Cestující z Imperiálu*, 1948, překlad Věra Petříková a Alžběta Bendová), PAULA ELUARDA (*Výbor básní 1918–1938*, 1946, překlad Zdeněk Lorenc ad.), ROBERTA DESNOSE (*Básně*, 1947, překlad Adolf Kroupa) i překlad textů TRISTANA TZARY, jež přednesl při své návštěvě Prahy v roce 1946 (*Dialektika poezie; Surrealismus a doba poválečná*, 1946, překlad Valerie Petrová a René Murat).

Překladatelské rozpětí nově vydávané prózy bylo, s výjimkou návratů k tradičním hodnotám literární klasiky, až chaoticky široké a neobyčejně pestré. Překlady měly zaplnit nejen mezery, vzniklé válkou, ale také umožnit prosperitu nakladatelského podnikání. Tak se v překladové literatuře objevovali jak sovětští autoři, jejichž díla už mnohdy předznamenávala žánr budovatelského románu (Anton Makarenko, Fjodor Gladkov aj.) a která většinou vyšla v překladu už před válkou, tak současní autoři západních literatur, jejichž hodnota byla už prověřena předválečným literárním ohlasem (John Galsworthy, William Somerset Maugham, John B. Priestley, François Mauriac, John Steinbeck, Erskine Caldwell, Sigrid Undsetová, Sinclair Lewis, Aldous Huxley a další). Nakladatelská prosperita se opírala o osvědčené kvality anglických detektivek (Agatha Christie, Ellery Queen, D. L. Sayersová) i o románové bestselery typu BETTY MACDONALDOVÁ: *Vejde a já* (1947, překlad Leopold Havlík), ERICH MARIA REMARQUE: *Brána vítězství* (1948, překlad Zorka Chrastinová-Dandová), MARCIA DAVENPORTOVÁ: *Údolí rozhodnutí* (1947, překlad Vladimír Vařecha) či románový cyklus UPTONA SINCLAIRA *Konec světa* (1946, překlad Gustav Heyduk a Marie Kottová).

Výrazným dokladem stále ještě značné nakladatelské plurality v letech 1945–48 bylo obnovení činnosti malých soukromých a v převážné většině bibliofilských nakladatelství, jejichž ediční profil se ve značné míře opíral právě o překladovou literaturu. Právě v těchto nakladatelstvích, navazujících na předválečné tradice, byla vydána řada překladů, vymykajících se soudobé kulturně-ideologické orientaci.

Tristan Tzara: přednášky o surrealismu – obálka Františka Grosse, 1946

Nakladatelství Dobré dílo ve Staré Říši pokračovalo, byť v omezené míře, i po smrti Josefa Florianiana (1941) ve vydávání tradičních sborníků Archy i výrazně katolických knižních publikací (LÉON BLOY: *Brána pokorných*, 1947, překlad O. A. Tichý; JAIME LUCIANO BALMES: *Filozofie budoucnosti*, 1946, překlad Josef Florian, aj.). Také renomované nakladatelství Symposion se vrátilo k publikování básnických překladů (edice Prokletí básníci) a v edici Kentaur zprostředkovávalo překlady významných esejistických textů (ROMAIN ROLLAND: *Věčný Shakespeare*, 1947, překlad Jaroslava Votrubová-Koutecká; *Korespondence* GUSTAVA FLAUBERTA, 1948, překlad Gustav Francl, aj.). I méně produktivní nakladatelství tohoto typu pokračovala ve své činnosti: Pourova edice v Praze například vydala *Hovory o životě a umění* NIKOLAJE VASILJEVIČE GOGOLA (1947, překlad František Springer), v olomoucké dominikánské edici Krystal vyšla kniha PAULA CLAUDELA *Svaté obrázky z Čech* v novém překladu O. F. Bablera (1945) a kroměřížská edice Magnificat Zdeňka Řezníčka přinesla nové knižní překlady Bohuslava Reynka (SUZANNE RENAUDOVÁ: *Dveře v přítmi*, 1947). Nejproduktivnějším nakladatelstvím tohoto typu bylo v daném období nakladatelství J. V. Pojera v Brně; v jeho edici Atlantis vyšla řada překladů z francouzské a anglické literatury (HENRI POURRAT: *Přihody z našeho kraje*, 1946; JEAN LEBRAU: *Dětství skleněné ptáče*, 1948, obojí překlad Leopold Vrla; THOMAS HARDY: *Drobné ironie života*, 1946, překlad Jaroslav Skalický). Nejvýznamnější ediční čin představovala trojice esejistických a prozaických děl WILLIAMA BUTLERA YEATSE *Eseje*, 1946; *Objevy*, 1947, a *Tajemná růže*, 1947, vše v překladu Jaroslava Skalického.

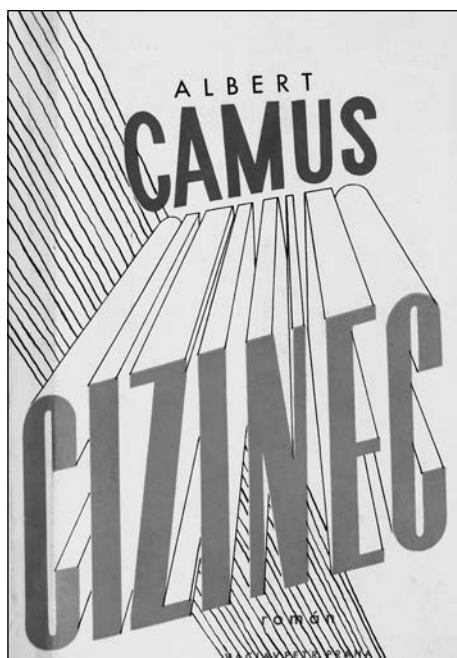
■ Nové impulzy

Poválečná atmosféra vedla k vlně zájmu o díla klasiků marxismu-leninismu (Karel Marx, Bedřich Engels, V. I. Lenin, J. V. Stalin). Přinejmenším časopisecky vycházely též texty dalších filozofických a literárněhistorických autorit, z jejichž teoretických postulátů měl být definován socialistický realismus jako základní tvůrčí a ideové východisko nejen sovětské, ale veškeré světové pokrokové literatury (Maxim Gorkij, Vissarion Bělinskij aj.). Kromě této oficiálně propagované doktríny, jejíž umělecká přínosnost se stala středem řady polemických střetnutí (zejména v roce 1947 po zásahu sovětských orgánů proti Michailu Zoščenkovi a Anně Achmatovové a časopisům *Zvězda* a *Leningrad*, → s. 49, odd. *Politické a kulturní souvislosti*), vzrůstal v Československu zájem i o tvorbu autorů, kteří kvůli válečné izolaci mohli teprve v tomto období vstoupit do českého literárního kontextu, především francouzských prozaiků-existencialistů.

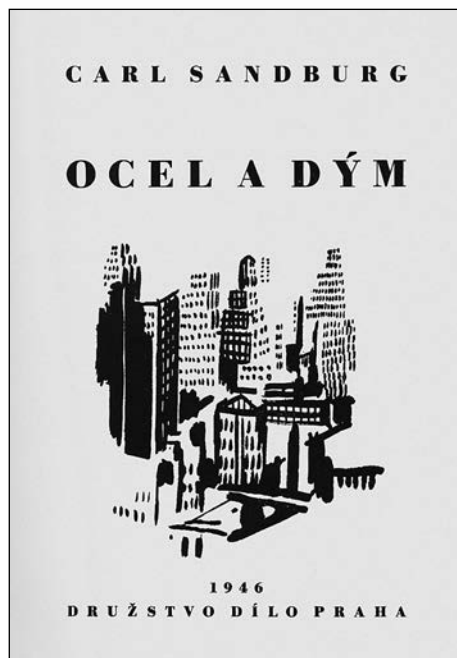
Literární existencialismus, v Československu zpopularizovaný zejména přednáškami a publicistickými aktivitami Václava Černého, byl vnímán jako autentický odraz absurdity lidského údělu, jak to dokládal nedávný prožitek válečných hrůz. Zároveň byla francouzská existenciální literatura výrazným antipodem levicově orientovaných děl, prodchnutých duchem kolektivismu.

Z těchto důvodů vyšla v rychlém sledu za sebou některá ze základních děl francouzského literárního existencialismu: **ALBERT CAMUS**: *Cizinec* (1947, překlad Svatopluk Kadlec), první dva díly trilogie **J.-P. SARTRA** *Cesty k svobodě* (1946–47, překlad Jaroslava Vobrůvová-Koutecká) a **SIMONE DE BEAUVOIROVÉ** *Krev těch druhých* (1947, překlad Antonín Bartušek). Problém odpovědnosti lidského individua se silně existenciálním podtextem řešila i hra **JEANA ANOUILHA** *Antigona* (1948, překlad Ivo Fleischmann), jejíž uvedení vyvolalo značné polemické diskuse. Význam tohoto existenciálního literárního impulsu ještě zvýraznily četné časopisecké překlady textů existenciálních filozofů (Martin Heidegger, Karl Jaspers, Lev Šestov, J.-P. Sartre, Gabriel Marcel), uveřejňované zejména v časopisu *Listy*.

Skupina 42, jejíž platformou byly právě *Listy*, se na rozdíl od surrealismem nesené avantgardy orientovala převážně na literaturu angloamerických autorů, jež ji oslovovali výrazovou civilností a velkoměstským charakterem tvorby. Tyto důvody přivedly Jiřího Koláře a Jiřího Kotalíka k překladu výboru z poezie **CARLA SANDBURGA** *Ocel a dým* (1946) a Jiřinu Haukovou k objevnému přetlumočení americké básničky **EMILY DICKINSONOVÉ** (*Jediný ohař*, 1948). Významným počinem byl překlad klíčové skladby angloamerické poezie *Pustá země* od **THOMASE STEARNE ELIOTA**, pořázený Jiřinou Haukovou a Jindřichem Chalupěckým (1947); tento první knižně vydaný úplný

Obálka Jaroslava Švába, 1947

Titulní list Františka Grosse, 1946

překlad měl posléze pro mladou básnickou generaci obdobný význam jako přetlumočení Apollinairova Pásma Karlem Čapkem pro generaci básníků po první světové válce.

Výjimečným se v poválečném překladovém kontextu stalo také vydání antiutopie GEORGE ORWELLA *Farma zvířat* (1946, překlad Jiří Havelka), která na půdorysu bajky zobrazila totalitní praktiky.

Také překladová literatura křesťanské orientace byla nositelkou významných literárních i ideových impulzů: vyšla řada stěžejních děl francouzských a anglických prozaiků-katolíků, kteří české čtenáře seznamovali s novými, metafyzickou prohloubenými polohami soudobého psychologického románu (GRAHAM GREENE: *Moc a sláva*, 1947, překlad Hana Žantovská; EVELYN WAUGH: *Nečekaný návrat*, 1948, překlad Jarmila Urbánková; GEORGES BERNANOS: *Mrtvá farnost*, 1948, překlad Josef Hejduk; ANTOINE DE SAINT-EXUPÉRY: *Země člověka*, 1946, překlad Jaroslava Weissová, aj.). Byla přeložena rovněž četná esejistická díla reflektující netradičním způsobem náboženský prožitek (GILBERT KEITH CHESTERTON: *Heretikové*, 1948, překlad Timotheus Vodička; MAX PICARD: *Hitler v nás*, 1948, překlad Ladislav Jehlička; CHRISTOPHER DAWSON: *Pokrok a náboženství*, 1947, překlad Přemysl Peer; eseje DOROTHY LEIGH SAYERSOVÉ *Víra nebo chaos*, 1948, překlad Vladimír Hořejší, aj.). Podnětnost křesťanské orientace zvláště podtrhly dvě filozofické práce (JACQUES MARITAIN: *Křesťanský humanismus*, 1947, překlad Vojtěch Gaja, a EMMANUEL MOUNIER: *Místo pro člověka. Manifest personalismu*, 1948, překlad Rudolf Černý), navazující polemický kontakt s existenciální literaturou a filozofií.

Překladová produkce let 1945–48 se až s chaotickou překotností snažila dohnat kulturní ztráty způsobené okupací a chtěla pokračovat v předválečných tradicích. Splňovala, byť v poněkud okleštěné podobě, kritéria estetické a myšlenkové plurality, zároveň ovšem právě v prostoru této plurality probíhal silný ideový zápas, sílily tlaky nových, jednostranných představ o kultuře, která měla zanedlouho podlehnout přímým ideologickým a politickým direktivám.